

Wyrok z dnia 20 września 2005 r.

III PK 83/05

W umowie o pracę można zastrzec, że zmiana jej warunków nastąpi w formie pisemnej pod rygorem nieważności (art. 76 k.c. w związku z art. 300 k.p.).

Przewodniczący SSN Katarzyna Gonera, Sędziowie SN: Jerzy Kwaśniewski (sprawozdawca), Zbigniew Myszka.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 20 września 2005 r. sprawy z powództwa Roberta S. przeciwko Przedsiębiorstwu Budownictwa Przemysłowego i Ogólnego „R.” SA w R. w upadłości o zapłatę, na skutek skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 9 lutego 2005 r. [...]

- 1) o d d a l i ł kasację,
- 2) zasądził od powoda na rzecz strony pozwanej 5.870 zł (pięć tysięcy osiemset siedemdziesiąt złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e

Powód Robert S. w ostatecznie sprecyzowanym pozwie wniesionym przeciwko pozwanemu Przedsiębiorstwu Budownictwa Przemysłowego i Ogólnego „R.” w R. w upadłości domagał się zasądzenia wynagrodzenia za pracę za okres od lipca do listopada 2003 r., ekwiwalentu za urlop wypoczynkowy za wskazany wyżej okres oraz odszkodowania, wynikającego z ustania stosunku pracy w wysokości określonej w aneksie do umowy o pracę z dnia 14 grudnia 2001 r. Powód powoływał się na to, iż pozostając w zatrudnieniu u pozwanego jako prezes zarządu i dyrektor naczelny miał ustalone warunki w umowie z dnia 15 listopada 2001 r. oraz w aneksach do tej umowy z dat: 14 grudnia 2001 r. oraz 10 stycznia 2003 r. Po odwołaniu ze stanowiska prezesa (uchwałą Rady Nadzorczej z dnia 16 maja 2003 r.) powód wypowiedział umowę o pracę w dniu 27 maja 2003 r., co - zgodnie z aneksem nr 1 z dnia 14 grudnia 2001 r. - spowodowało rozpoczęcie, z dniem 1 czerwca 2003 r. biegu sze-

ściomiesięcznego terminu wypowiedzenia. Strona pozwana wypłaciła natomiast wynagrodzenie jedynie za czerwiec odmawiając dalszych wypłat.

Strona pozwana wniosła o oddalenie powództwa twierdząc, że aneks, na który powołuje się powód, jest nieważny, ponieważ został podpisany przez nieupoważnioną do tego osobę.

Wyrokiem z dnia 28 września 2004 r. Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Rzeszowie zasądził na rzecz powoda od pozwanego kwoty po 13.739 zł tytułem wynagrodzenia za lipiec, sierpień i wrzesień 2003 r., kwoty po 14.049 zł tytułem wynagrodzenia za październik i listopad 2003 r. - wszystkie z ustawowymi odsetkami liczonymi od jedenastego dnia następnego miesiąca do dnia zapłaty - oraz 6.641 zł tytułem ekwiwalentu za urlop wypoczynkowy z odsetkami od dnia 1 grudnia 2003 r. do dnia zapłaty. W pozostałym zakresie powództwo zostało oddalone. Sąd pierwszej instancji ustalił, że w umowie o pracę z dnia 15 listopada 2001 r. strony ustaliły, między innymi, że każda ze stron może rozwiązać umowę na zasadach ustalonych w Kodeksie pracy (§ 5) oraz że wszelkie zmiany w umowie mogą być dokonywane na piśmie, w formie aneksów, pod rygorem nieważności (§ 8). Dodatkowe uprawnienia powoda zostały określone w załączniku do umowy. Zawarto w nim między innymi postanowienie o prawie powoda do odszkodowania w przypadku rozwiązania umowy z inicjatywy pracodawcy w wysokości średniego trzymiesięcznego wynagrodzenia. W dniu 14 grudnia 2001 r. podpisano aneks numer 1, w którym ustalono prawo rozwiązania umowy przez każdą ze stron z sześciomiesięcznym okresem wypowiedzenia (§ 5), a w załączniku określono prawo do sześciomiesięcznego odszkodowania w przypadku rozwiązania umowy o pracę, z wyłączeniem rozwiązania w trybie art. 52 k.p. Kolejny aneks (numer 2) zawarty w dniu 10 stycznia 2003 r. dokonywał zmiany wysokości wynagrodzenia. Obydwa aneksy za pracodawcę podpisał Wojciech K. Został on wybrany na członka rady nadzorczej w miejsce przewodniczącego Marka O. W dacie podpisywania pierwszego z aneksów Wojciech K. nie był jeszcze powołany na funkcję przewodniczącego rady nadzorczej (stało się to w dniu 22 stycznia 2002 r.), nie posiadał też stosownego upoważnienia ze strony rady. 25 marca 2002 r. rada nadzorcza podjęła uchwałę, w której potwierdziła wszystkie czynności dokonane przez Marka O. i Wojciecha K. w zakresie oświadczeń woli dotyczących między innymi umów o pełnienie funkcji prezesa zarządu przez powoda, jego umowy o pracę i umowy o zakazie konkurencji. Podpisując aneks numer 1 Wojciech K. nie posiadał żadnego umocowania, a czynności tej do-

konał - jak twierdzi - przez wzgląd na prawo zwyczajowe, które powodowało, iż przewodniczącym rady nadzorczej pozostawał zawsze pracownik NFI (Wojciech K. nim był) oraz fakt, iż wcześniejsza umowa o pracę zastała podpisana przez przewodniczącego rady. Przesłuchani członkowie rady nadzorczej potwierdzili fakt podjęcia uchwały w dniu 25 marca 2002 r. podając, że warunki z aneksu nie odbiegały znacząco od przyjętych w innych spółkach (co do okresu wypowiedzenia); uchwałę podjęto po informacji przewodniczącego rady bez uwypuklenia, iż aneks zawarto, gdy Wojciech K. nie był jeszcze przewodniczącym (tego typu wiedza spowodowałaby inne głosowanie np. przez A.T.). Sąd Okręgowy uznał, iż zeznania członków rady potwierdzają fakt zatwierdzenia czynności dokonanych przez Wojciecha K. Za niewpływające na te ustalenia uznał natomiast zeznania Marka O. oraz J.G. wskazując, że pierwsza z tych osób zawierała jedynie umowę o pracę a nie podejmowała żadnych czynności w zakresie aneksu, a druga - okoliczności akceptacji nie pamiętała.

Zdaniem Sądu pierwszej instancji, ustalonej sytuacji nie można rozpatrywać w świetle art. 39 k.c. (działanie fałszywego organu), skoro ani przewodniczący, ani inni członkowie rady nadzorczej nie byli organem spółki. Możliwe było natomiast potwierdzenie wadliwych czynności w trybie art. 103 k.c. Sąd zauważył także, że potwierdzenie takie dotyczyło także innych członków zarządu oraz że strona pozwana nie kwestionowała uprawnień wynikających z aneksu w okresie po rozwiązaniu umowy o pracę, skoro wypłacono powodowi zaliczkowo wynagrodzenie za lipiec 2003 r. i traktowano go do września 2003 r. jako pracownika, proponując mu zastępczy pojazd, telefon służbowy i komputer. Fakt potwierdzenia aneksu numer 1 oraz prawna dopuszczalność wydłużenia okresu wypowiedzenia powoduje zasadność roszczeń powoda o wynagrodzenie za okres od lipca do listopada 2003 r., jak i zasadność roszczenia o wypłacenie ekwiwalentu za urlop wypoczynkowy. Sąd pierwszej instancji oddalił natomiast powództwo w części dotyczącej żądania przez powoda wypłaty odszkodowania uznając, że dotyczące tego żądania postanowienia aneksu sprzeczne są ze społeczno - gospodarczym przeznaczeniem prawa (art. 8 k.p.). Odszkodowanie stanowić bowiem powinno rekompensatę za utratę pracy wskutek działań pracodawcy, a nie - tak jak w aneksie - z powodu dobrowolnego wypowiedzenia umowy przez pracownika.

Od wyroku tego apelację wnieśli obie strony. Powód zaskarżył orzeczenie w części oddalającej powództwo. Zarzucił naruszenie przepisów prawa materialnego poprzez wadliwą wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 8 i art. 18 § 1 k.p., przez

przyjęcie przez Sąd, że społeczno-gospodarcze przeznaczenie prawa wyklucza ochronę prawa powoda do odszkodowania za rozwiązanie umowy o pracę. Nadto powód zarzucił naruszenie przepisów procedury - art. 233 oraz art. 328 § 2 k.p.c. - przez pominięcie leżących po stronie pozwanego przyczyn powodujących rozwiązanie przez powoda umowy o pracę. Strona pozwana zaskarżyła wyrok w części uwzględniającej powództwo. Zarzucił naruszenie prawa materialnego przez obrazę art. 58 § 1 k.c. w związku z art. 376 oraz art. 390 § 1 k.s.h. i art. 300 k.p., przez przyjęcie, iż aneks numer 1 jest ważny i skutkuje zasądzenie kwot podanych w wyroku; naruszenie art. 39 k.c. przez jego niezastosowanie, naruszenie art. 103 k.c., przez przyjęcie, że rada mogła skutecznie potwierdzić czynności podjęte przez Wojciecha K., art. 31 § 1 k. p. w związku z art. 16 ust. 1 statutu strony pozwanej, przez przyjęcie, że przewodniczący rady miał status pracodawcy wobec powoda. Nadto pozwany zarzucił naruszenie art. 233 i art. 328 k.p.c., sprzeczność istotnych ustaleń z treścią materiału dowodowego, poprzez ustalenie, że powód po dniu 30 czerwca 2003 r. był traktowany jako pracownik oraz że nikt z członków rady nie kwestionował prawa Wojciecha K. do podpisania aneksu (pomimo odmiennych zeznań), jak i że rada zaakceptowała aneks (pomimo braku stosownej wzmianki w uchwale).

Wyrokiem z dnia 9 lutego 2005 r. Sąd Apelacyjny w Rzeszowie zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że powództwo oddalił, oddalił apelację powoda oraz nakazał powodowi zwrot pozwanemu kwoty 14.049 zł tytułem spełnionego przez pozwanego świadczenia. Zdaniem Sądu drugiej instancji, powód z racji swojej funkcji prezesa zarządu pozwanej Spółki podlegał, w zakresie ustalenia warunków zatrudnienia, stosownej regulacji zawartej w k.s.h., w tym art. 379 k.s.h. określającym kompetencję rady nadzorczej w umowach zawieranych z członkami zarządu. Wymóg ten oznacza konieczność kolegialnego działania rady nadzorczej, a nie poszczególnych jej członków. Tego wymogu aneks numer 1 nie spełniał. Przy jego zawieraniu pozwaną Spółkę (pracodawcę w rozumieniu art. 3¹ k.p.) nie reprezentowała rada nadzorcza Spółki lecz niemający żadnych do tego uprawnień jeden z członków rady. Działanie Wojciecha K. nie było oparte na jakichkolwiek podstawach prawnych, co w konsekwencji spowodowało bezwzględną nieważność zawartego przez niego aneksu do umowy z prezesem zarządu. Przepis art. 17 § 2 k.s.h. umożliwia wprawdzie konwalidację wadliwej czynności, określa jednakże termin jej dokonania (dwa miesiące od złożenia oświadczenia woli). W rozpatrywanej sprawie uchwała rady nadzorczej z 25 marca 2002 r. nie zachowała określonego w Kodeksie spółek handlowych

dwumiesięcznego terminu konwalidacji czynności prawnej. Nie mogła zresztą konwalidować umowy niezawartej przez organ (pełnomocnika) Spółki. Z kolei sama ta uchwała, w świetle § 8 umowy o pracę, nie stworzyła podstawy prawnej do samodzielnej zmiany umowy o pracę.

W kasacji powód wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i uwzględnienie apelacji powoda. Kasacja oparta została na obu jej podstawach, określonych w art. 393¹ pkt 1 i 2 k.p.c. W ramach podstawy dotyczącej przepisów prawa materialnego wskazano na naruszenie następujących przepisów: 1) art. 2, art. 32, art. 65 Konstytucji; 2) art. 8, art. 11, art. 11², art. 11³, art. 18 § 1, art. 18^{3a} § 1-4, art. 22 § 1, art. 22 § 1¹, art. 29 § 1 i 2 k.p.; 3) art. 58 § 1, art. 60, art. 65, art. 103, art. 353¹ k.c. w związku z art. 300 k.p.; 4) art. 17, art. 370 § 1 oraz art. 379 k.s.h.

W ramach podstawy dotyczącej przepisów prawa procesowego wskazano na naruszenie art. 382 § 2 w związku z art. 391 § 1 k.p.c., przez przyjęcie wadliwej zdaniem powoda i ograniczonej wyłącznie do przepisów art. 17 § 1 i 2 oraz art. 379 k.s.h. podstawy prawnej rozstrzygnięcia przy braku wskazania podstawy tego ograniczenia. Nadto skarżący zarzucił pominięcie przez Sąd okoliczności złożenia przez niego oświadczenia o wypowiedzeniu umowy o pracę przy ocenie zgodności roszczeń powoda o odszkodowanie ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Żaden z licznych zarzutów kasacji nie jest zasadny. Niektóre z nich, a szczególnie te, które dotyczą zarzuczonego złamania zasad konstytucyjnych, są nawet niezrozumiałe; wnoszący kasację bezpodstawnie przeciwstawia ogólnie przywołane zasady (demokracji i równości wobec prawa, ochrony pracy) do rzekomych ograniczeń przysługujących powodowi praw, z tym że ograniczeń doszukuje się poza podstawami zaskarżonego wyroku. Nie ma natomiast zarzuczonej sprzeczności (wskazanych norm konstytucyjnych z jednej strony, a z drugiej - wyroku wynikającego z zastosowania prawa do ustalonych okoliczności faktycznych) na gruncie podstaw wyroku. Rozważając argumenty kasacji w tym zakresie należało mieć na uwadze przedmiot sprawy i rozstrzygnięcie o nim w zaskarżonym kasacją wyroku. Powód dochodził zasądzenia od pracodawcy szczególnych uprawnień w zakresie wynagradzania i odszkodowania - szczególnych w relacji do przepisów prawa pracy i w relacji do jego uprawnień wynikających z umowy o pracę z dnia 15 listopada 2001 r. Podstawę tych

roszczeń stanowiło twierdzenie, że powołana umowa została zmieniona aneksem z 14 grudnia 2001 r. zapewniającym powodowi znacznie korzystniejsze warunki - prawo do sześciomiesięcznego wypowiedzenia, z zachowaniem w tym okresie prawa do wynagrodzenia bez świadczenia pracy i dodatkowo jeszcze - sześciomiesięczne odszkodowanie. Sąd natomiast (w zaskarżonym wyroku) ustalił, że treść stosunku pracy (uprawnienia pracownika) została przez strony - pracownika i pracodawcę - określona w umowie o pracę z dnia 15 listopada 2001 r. Natomiast te uprawnienia, o których jest mowa w tzw. aneksie z 14 grudnia 2001 r., nie wiążą pracodawcy, bo nie wyrażają jego woli i powstały bez zachowania uzgodnionej przez strony w umowie - pod rygorem nieważności - formy dokonywania zmian umowy o pracę. Poprzestając na takim ogólnym przedstawieniu wynikającej z kasacji „kwestii konstytucyjnej”, można łatwo zauważyć, że zasady zaskarżonego wyroku nie wkraczają w ogóle w sugerowaną problematykę praw i zasad Konstytucji RP. Najogólniej mówiąc, Sąd odmówił ochrony powodowi nie dlatego, że zaprzeczał jego prawu wynikającemu ze stanowiska dyrektora naczelnego, albo w związku z piastowaniem funkcji prezesa zarządu - do określonych uprawnień pracowniczych, ale dlatego, że powód - tak jak każdy inny pracownik - nie mógł nabyć szczególnych uprawnień nieopartych na ważnym zobowiązaniu pracodawcy. Wbrew wnoszącemu kasację, nie występuje w sprawie jakieś dyskryminujące „napięcie” między podstawami wyroku, w tym podstawą prawną dotyczącą zastosowanych przez Sąd określonych przepisów ustaw, a Konstytucją RP. Zresztą konstrukcja tego zarzutu kasacji jest nazbyt nieodpowiednia, o czym świadczy powołanie się przez wnoszącego kasację na naruszenie art. 65 Konstytucji RP, bez uzasadnienia, która z zasad określonych w tym przepisie (wolności wyboru i wykonywania zawodu oraz wyboru miejsca pracy, dobrowolności pracy, zakazu zatrudniania dzieci, ustawowego określenia minimalnej wysokości wynagrodzenia, czy programów zwalczania bezrobocia) została rzekomo naruszona.

Przechodząc do kwestionowanej w kasacji oceny prawnej zaskarżonego wyroku należy stwierdzić, że - wbrew kasacji - podstawa prawna tego wyroku jest odpowiednia do dokonanych w nim ustaleń faktycznych. Tylko takie zaś wynikające z wyroku ustalenia faktyczne mogą być brane pod uwagę w postępowaniu kasacyjnym (por. art. 393¹¹ § 2 k.p.c.). W zasadniczych kwestiach dotyczących wyjaśnienia treści stosunku pracy powoda (jego uprawnień pracowniczych, których dotyczą rozpoznawane roszczenia) zostało ustalone, że treść stosunku pracy powoda określa umowa o pracę z dnia 15 listopada 2001 r., natomiast tzw. aneks do niej z dnia 14 grudnia

2001 r. został zawarty - z jednej strony - przez powoda, a - z drugiej - przez jednego z członków rady nadzorczej, działającego w tym zakresie bez jakiegokolwiek uprawnienia organów pozwanej Spółki (pracodawcy). Wyprowadzona z tych ustaleń faktycznych ocena, że ów aneks nie „związał” pozwanej Spółki nie budzi zastrzeżeń. Rozważając argumenty wnoszącego kasację dotyczące wskazanych w kasacji przepisów, należy przede wszystkim stwierdzić, że przedmiotowy „aneks”, w oczywisty sposób nie odpowiadał wymaganiom wynikającym z art. 379 k.s.h., że w umowie między spółką a członkiem zarządu, spółkę reprezentuje rada nadzorcza, albo pełnomocnik powołany uchwałą walnego zgromadzenia. Tak - sprzecznie z ustawą - sporządzony „aneks” nie stwarzał ważnej podstawy (por. art. 379 k.s.h. w związku z art. 58 § 1 k.c.) dla uprawnień pracowniczych z niego wynikających. W związku z zarzutem kasacji dotyczącym naruszenia art. 17 k.s.h. należy zauważyć, że przepis ten w zaskarżonym wyroku został przytoczony niejako dodatkowo - dla uzasadnienia stanowiska dotyczącego skutków prawnych uchwały rady nadzorczej Spółki z dnia 25 marca 2002 r. Mianowicie chodziło o ustalenie, że powyższa uchwała w żadnym razie nie mogła wywołać skutku konwalidacji nieważnego bezwzględnie „aneksu” z 14 grudnia 2001 r., gdyż jedyna procedura konwalidacyjna, która w ogóle mogłaby wchodzić w rachubę, określona jest w powołanym art. 17 k.s.h., ale przewiduje konieczność zachowania terminu dwóch miesięcy od dokonania czynności prawnej, co nie miało miejsca. Jeżeli - za wnoszącym kasację - przyjąć, że art. 17 k.s.h. nie może być zastosowany do konwalidacji takiej czynności, jak przedmiotowa umowa z 14 grudnia 2001 r., to błędne wskazanie tego przepisu w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku nie ma żadnego znaczenia. Pozostaje bowiem bez zastrzeżeń stanowisko wyroku, że rada nadzorcza w swej uchwale z dnia 25 marca 2002 r., nie mogła przywrócić skuteczności prawnej (konwalidować) czynności działanej przez osobę, która nie mogła działać w imieniu pozwanej Spółki, nie będąc jej organem, pełnomocnikiem, ani nie mając żadnej innej podstawy do zawarcia umowy w imieniu Spółki. Można tu jeszcze dodać, że nie jest taką podstawą wskazany w kasacji art. 370 § 1 k.s.h., który dotyczy czego innego, mianowicie że członek zarządu odwołany ze stanowiska nie traci przez to roszczeń ze stosunku pracy. Nie ma żadnych uzasadnionych przesłanek zarzut kasacji jakoby ocena prawna wyroku nie uwzględniała zasady z art. 370 § 1 k.s.h. Nie chodzi przecież w wyroku o pozbawienie powoda jakichkolwiek jego roszczeń ze stosunku pracy, ale o ich ustalenie, w kontekście żądań pozwu - jak ustalił sąd - wykraczających poza treść uprawnień wynikających ze sto-

sunku pracy. Ze względu na ustalenie, że „aneksu” nie zawierała osoba działająca jako pełnomocnik Spółki brak było przesłanek zastosowania art. 103 k.c.

Stanowisko wyroku Sądu drugiej instancji nie narusza także wskazanych w kasacji przepisów Kodeksu pracy. W tym zakresie należy zwrócić uwagę na niebudzące zastrzeżeń ustalenia Sądu co do uchwały rady nadzorczej z 25 marca 2002 r. Uchwała ta nie tylko nie spowodowała konwalidacji „aneksu” z 14 grudnia 2001 r., o czym już była mowa, ale także nie stanowiła podstawy do ukształtowania na przyszłość treści stosunku pracy powoda. W tej kwestii nie budzi wątpliwości przedstawiona w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku analiza okoliczności faktycznych dotyczących: po pierwsze, treści uchwały, która ogólnie wskazuje na poprzednie czynności z zakresu stosunku pracy, bez niezbędnego sprecyzowania nowych warunków zatrudnienia; po drugie - na podstawie umowy o pracę z 15 listopada 2001 r., a zwłaszcza jej § 8, zasadnie ustalono, że zmiana umowy wymagała formy pisemnej i że strony same uzgodniły konieczność zachowania takiej formy pod rygorem nieważności. Wreszcie w świetle rozważonych okoliczności dotyczących tak treści wskazanej wyżej uchwały Rady Nadzorczej, jak i sytuacji faktycznych dotyczących prowadzonego przez pracodawcę (od początku) sporu z powodem na tle zgłoszonych przez niego roszczeń po wypowiedzeniu przez niego umowy o pracę, nie budzi zastrzeżeń stanowisko wyroku, iż brak jest przesłanek, ażeby przyjąć - za żądaniem pozwu - że treść stosunku pracy powoda ukształtowana w umowie z 15 listopada 2001 r. została na korzyść powoda zmieniona w drodze konkludentnego oświadczenia woli przez pracodawcę. Wbrew odmiennemu stanowisku wnoszącego kasację, w stosunku do roszczeń dochodzonych w sprawie, nie wystąpiły żadne sytuacje faktyczne, które uzasadniałyby wnioskowanie o tym, że strony - niezależnie od pisemnej umowy - faktycznie uzgodniły zmianę tej umowy, że pozwana Spółka przyjęła faktycznie zobowiązanie do świadczenia wynagrodzenia za pracę powodowi w okresie sześciu miesięcy od wypowiedzenia przez niego umowy o pracę (pomimo jej nieświadczenia) i świadczenia mu odszkodowania za rozwiązanie umowy o pracę przez powoda. Wśród wskazanych w kasacji przepisów został wymieniony art. 8 k.p. Przepis ten w ogóle nie dotyczy podstaw zaskarżonego wyroku Sądu drugiej instancji.

W kontekście powyższych rozważań wskazujących na prawidłowość wyroku zaskarżonego, a w szczególności odpowiedniej (subsumcyjnej) zgodności ustaleń faktycznych tego wyroku i jego oceny prawnej, bezzasadne są także zarzuty „proce-

sowej” podstawy kasacji. W tym zakresie kasacja powołała się zresztą na naruszenie art. 382 § 2 k.p.c., którego w kodeksie nie ma.

Z przedstawionych względów, uznając że kasacja nie ma zasadnych podstaw, Sąd Najwyższy orzekł w myśl art. 393¹² k.p.c.

=====